

JAARBOEK VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

45

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM 1958

Commissie van Redactie: Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg;
Dr. A. Gorter, Bilthoven; O. N. Keuzenkamp-Roovers, Groningen;
Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Amsterdam; N. E. H. J. J. Zon †

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te richten
aan het secretariaat: Zeestraat 71B, 's-Gravenhage.

BOEKBESPREKINGEN

Musée de Lille, Catalogue des monnaies d'or flamandes (collection Vernier) rédigé par M. Pierre Bastien avec le concours des membres de la Société de Numismatique du Nord de la France (Lille 1958).

De beroemde verzameling Vlaamse munten in de tweede helft van de 19e eeuw bijeengebracht door de Rijsselse industrieel Achille Vernier en door hem in 1900 verkocht aan het museum te Rijssel, was zo langzamerhand een sage geworden: sedert een generatie was de collectie niet meer te raadplegen geweest, hoewel zij steeds gold als de belangrijkste reeks van munten van Vlaanderen. Dank zij de energie van Pierre Bastien en zijn medewerkers is zij wederom op voortreffelijke wijze toegankelijk gemaakt, althans de gouden munten. Zij zijn weer in het Museum opgesteld en een uitvoerige catalogus geïllustreerd met voortreffelijke foto's van alle stukken geeft ook buiten Rijssel alle gelegenheid de munten te bestuderen. De roem van de collectie blijkt inderdaad niet onverdiend te zijn.

Al vervangt de catalogus, die zich strikt tot beschrijving beperkt, een handboek niet, toch wordt hierdoor tevens enigszins voorzien in het ontbreken van een moderne samenvatting van de Vlaamse munten. Hoewel in het algemeen de literatuur over de munten der Nederlandse gewesten voor het midden van de 20e eeuw niet bepaald indrukwekkend is, is Vlaanderen nog wel het slechtst bedeed met het oude boek van Gaillard, de lange doch zeer verspreide en ongelijkmatige reeks artikelen van Deschamps de Pas en de goede nieuwe artikelen van Hoc en Gillemann. Thans is voor het eerst de gehele reeks der gouden munten in overzichtelijke vorm bijeengebracht, waarbij de enkele stukken die aan Vernier's verzameling thans ontbreken, nauwelijks gewicht in de schaal leggen. Van harte mag gehoopt worden, dat de bewerkers spoedig de tijd en de werkkraft kunnen vinden de zilveren munten op overeenkomstige wijze te bewerken.

De beschrijving is in het algemeen boven alle lof verheven. Slechts in een heel enkel geval kan met behulp van de foto's die overal contrôle mogelijk maken, een kleine omissie worden geconstateerd. Zo is bij de lange reeks van Andriesguldens van Karel de Stoute de aanwezigheid van het muntmeestersteken spoorrad niet opgemerkt: de nummers 53-55 horen tot de 1e emissie zonder teken, 56-60 tot de 2e met spoorrad aan de voeten van de heilige. Eén stuk is kennelijk verkeerd geïllustreerd:

de nobel no. 30 behoort blijkens het gewicht en het wapen met hartschild niet onder Philips de Stoute, maar onder Philips de Goede. Verder kan betwijfeld worden of de leeuwen no. 160 en 161 terecht als uitgifte van de stad Brugge worden betiteld: het zijn blijkens het opschrift munten van het graafschap Vlaanderen en het is ook bekend, dat de Magistraat slechts in opdracht van de Staten de betreffende instructie vaststelde. Hier werkt nog na het volledige onbegrip van Deschamps de Pas voor de politieke situatie in 1577-1584. Dit zijn echter slechts kleinigheden, waartegen de dankzij de nauwkeurige beschrijving naar voren komende onbekende variëteiten ruimschoots opwegen. Ik noem daarvan slechts de Philippusgulden no. 106 met omlijsting van hoogjes, die slechts voor Brabant en Holland bekend was, en de zonnekroon no. 137 geslagen met een Brabantse vz. en Vlaamse kz.-stempel. H. E. v. G.

J. W. Frederiks, *Dutch Silver, Wrought Plate of North and South-Holland from the Renaissance until the End of the Eighteenth Century*, The Hague 1958.

Het eerste deel van Frederiks' *Dutch Silver*, dat in 1952 verscheen (cf. *Geuzenpenning* 2(1952), blz. 60) heeft een vervolgdeel gekregen, waarmede het werk echter nog niet compleet is. Nog twee delen zullen volgen.

Dit tweede deel, waarvan de hoofdinhoud in de ondertitel is samengevat, bevat weer twee grotere onderdelen. Het eerste stuk handelt over de prentgraveurs, die behalve grotere gegraveerde stukken zilver, ook gegraveerde „penningen” vervaardigen. Het tweede stuk behandelt de zilversmeden, die naast hun typische zilversmidswerk eveneens penningen graveerden, terwijl hun andere penningarbeid, bijvoorbeeld de z.g. plaquette-penningen of andere door hen vervaardigde penningen in dit deel buiten beschouwing werden gelaten. Wel behandelt het gegoten stukken, die imitaties zijn van gegraveerde penningen.

In het tweede stuk treffen wij dan, behalve een onderverdeling naar de genoemde provincies een verdere onderverdeling aan naar de diverse plaatsen.

De kunstenaars en hun werken zijn verder in chronologische volgorde gerangschikt, terwijl indices naar kunstenaars terugverwijzen, wat het zoeken belangrijk vergemakkelijkt. Bij elke kunstenaar vinden wij verder biografische gegevens, terwijl ieder van de nummers — 619 stuks — het betreffende stuk omschrijft, de maat en of het merk, en de collectie aangeeft, althans voor zover bekend en zo mogelijk ook literatuur.

Bij de gegraveerde penningen vragen wij ons wel af of deze ook inder-

daad onder de penningen zijn te rangschikken, omdat zij niet voor vermenigvuldiging, tenzij als nieuw bewerkt stuk, geschikt zijn. Dit heeft echter te maken met de door de auteur gegeven definitie van het begrip penning, die wij buiten bespreking moeten laten omdat het geen strikte definitie is, daar hierin een tweede begrip (munt) wordt ingevoerd en een negatie, wat bij een definitie niet geoorloofd is.

De grote verdienste van dit werk voor numismatische kringen is, dat de auteur hierin de gegraveerde penningen, die toch door vele penningverzamelaars als penningen worden verzameld — ook het Kon. Penningkabinet bezit hiervan een rijke collectie, die in 1958 door een belangrijke aankoop uit de vroegere collectie Van Kerkwijk nog vermeerderd kon worden — uitvoerig beschrijft en classificeert. Tot nu toe was immers van deze materie slechts in verspreide artikelen gedeeltelijk iets terug te vinden, wat het zieken erg bemoeilijkt en een algemeen overzicht van het genre zelfs onmogelijk maakte. Bovendien zijn alle besproken objecten afgebeeld — voor zover het de penningen betreft zelfs op ware grootte.

De bespreking van het eigenlijke zilverwerk laat ik vanzelfsprekend hier buiten beschouwing, al is de combinatie van beide, penningen en ander werk, niet anders dan toe te juichen, waar ik immers zelf al verschillende malen heb betoogd, dat men bij kunstenaars niet een deel van hun werk buiten beschouwing kan laten zonder het gevaar te lopen een onrechtvaardig oordeel over hen te vellen, omdat men dan slechts een bepaald facet van hun totale oeuvre leert kennen.

Ten aanzien van de toeschrijvingen van de merendeels ongesigioneerde penningen aan al of niet met name bekende vervaardigers dient wel enig voorbehoud gemaakt te worden. Met alle erkenning van het door de auteur op dit nog vrijwel onontgonnen gebied gedane pionierswerk, mag betwijfeld worden of alle toeschrijvingen, die meestal berusten uitsluitend op stijlcritische overwegingen, soms ontleend aan reeds lang overleden auteurs, op de duur gehandhaafd zullen kunnen worden.

Het fraai uitgevoerde en typografisch goed verzorgde werk werd in de Engelse taal geschreven.

N.Z.

A. Polak, *Joodse penningen in de Nederlanden*, Amsterdam 1958.

Voor elke wetenschap is het een aanwinst, wanneer er publicaties verschijnen, die het materiaal op een bruikbare wijze ordenen of er een selectie uit maken onder een speciaal oogpunt, zoals in dit boekje het geval is. De bekende verzamelaar dr. Arthur Polak heeft hier alle hem bekende, en dikwijls in de bestaande literatuur niet of moeilijk aan te

treffen penningen bijeengebracht, die betrekking hebben op Joden in de Nederlanden. De inhoud is hiermede het beste gekarakteriseerd, daar zowel de titel „Joodse penningen” als de passage in de inleiding, waarin gezegd wordt, dat het boekje betrekking heeft op de geschiedenis van de Joden in de Nederlanden, enigszins verwarrend dreigen te werken.

De auteur koos voor zijn lijst een chronologische volgorde, m.i. terecht bij een eerste opzet van deze materie. Wel is hij zich bij de opzet bewust geweest van de mogelijkheid van een systematische indeling, want hij zegt: „De enige wijze om deze penningen te catalogiseren is hen in chronologische volgorde te rangschikken, waarbij dus aan de aard van de penning (huwelijkspenning, inwijdingspenning enz.) geen bijzondere aandacht wordt besteed”.

In de eigenlijke catalogus moet een dergelijk gebrek aan heldere systematiek geconstateerd worden, hoewel dat toch voor een werk, dat in de eerste plaats als naslagwerk bedoeld zal zijn, als een eerste vereiste voor praktisch gebruik beschouwd mag worden. Bij de beschrijving van elke penning zien wij een onderverdeling, gemarkeerd door vette letters. Bij no. 2 van de catalogoog zien wij hierbij „grafopschrift” ook in dit lettertype verschijnen, wat afleidend werkt. De medailleurs worden soms uitdrukkelijk vermeld, elders blijkt het auteurschap uit de vermelde signatuur. In vele gevallen blijkt echter niet of de medailleur al of niet bekend is. Onder de literatuur worden publicaties, die historische bijzonderheden geven, vermengd met publicaties, waarin de penningen zelf zijn beschreven: in een werk over penningen hadden de laatste beter gesplitst kunnen worden. Hetzelfde geldt voor de collecties, waarin de penningen voorkomen, waarbij overigens ten onrechte geen verschil wordt gemaakt tussen bestaande verzamelingen en beschrijvingen van voormalige collecties. Ook onder het hoofd „historische bijzonderheden” wordt, hoewel hier bijzonder veel wetenswaardigs en bij verzamelaars onbekends wordt medegedeeld, geen scheiding gemaakt tussen de penningen zelf en op de penning voorgestelde personen of feiten. Tenslotte werkt het onsystematisch gebruik van hoofd- en kleine letters dikwijls hinderlijk.

Alle penningen die de auteur onder ogen heeft kunnen krijgen worden afgebeeld. Hoewel het grote aantal afbeeldingen, waarschijnlijk met het oog op de kosten, foto's naar gipsen noodzakelijk maakte en deze daardoor een wat saai aanzien hebben gekregen, is men gaarne bereid terwille van het grote voordeel dat alles afgebeeld wordt, over dit aesthetisch bezwaar heen te stappen. Door de uitvoerige Engelse samenvattingen bij iedere penning heeft het boekje zeker aan algemene bruikbaarheid gewonnen.

N.Z.